

Bērna tiesības uz izglītību - atbildes uz biežāk uzdotajiem jautājumiem

01.10.2013.

I izglītības procesa finansēšana pašvaldību dibinātās izglītības iestādēs, tostarp pirmsskolas izglītības iestādēs

1. Kas jāpērk vecākiem un vai regulējums attiecas arī uz pirmsskolas izglītību?

Grozījumi Izglītības likumā attiecībā uz mācību līdzekļu iegādi, kas stājās spēkā 2013.gada 7.augustā, attiecas arī uz pirmsskolas izglītības iestādēm (ne tikai 5-6 gadīgo grupiņām). Izglītības iestādēm tiek finansēta valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām, pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības valsts standartiem atbilstošu mācību līdzekļu iegāde - to nosaka Izglītības likuma 60.panta 3.¹ daļa (par valsts finansējumu) un Izglītības likuma 17.panta trešās daļas 23.punkts (par pašvaldības finansējumu). Vecākiem ir jāpērk vienīgi individuālie mācību piederumi: "kancelejas piederumi, apģērbs un apavi, atsevišķu mācību priekšmetu (sports, mājturība un tehnoloģijas u.c.) obligātā satura apguvei nepieciešamais specifiskais apģērbs, apavi un higiēnas piederumi, materiāli, kurus izmantojot mācību procesā skolēns rada priekšmetu vai produktu savām vajadzībām". To nosaka Izglītības likuma 58.panta trešā daļa un 1.panta 12⁴ punkta „k” apakšpunkts.

2. Kas ir kancelejas piederumi?

Diemžēl nevienā normatīvajā aktā nav termina „kancelejas piederumi” skaidrojuma. Tiesībsarga ieskatā kancelejas piederumi nav saistīti ar konkrēta mācību priekšmeta satura apguvi - kancelejas piederumi ir universāli lietojami, piemēram, klades, burtnīcas, pierakstu papīrs, mapes, vāciņi, pildspalvas, parastais zīmulis, zīmuļu asināmais, dzēšgumija, lineāls, šķēres, līme.

Savukārt guaša krāsas, akvareļkrāsas, vaska krītiņi, akvareļu un zīmēšanas papīrs, otas ir mācību materiāli un rīki, nevis kancelejas piederumi, jo tie nepieciešami konkrētā mācību priekšmeta „Vizuālā māksla” satura apguvei.

Pirmsskolā ir grūtāk nodalīt kancelejas piederumus, kas jāpērk vecākiem, no mācību materiāliem, instrumentiem, rīkiem, kas jāpērk iestādei par pašvaldības naudu. Piemēram, skolā šķēres un līme būtu kancelejas piederumi, bet pirmsskolā, tie ir nepieciešami izglītības satura apguvei.

Izglītības iestādei ir pienākums sagādāt tos mācību līdzekļus, kas nepieciešami programmas īstenošanai, bet vecākiem – kancelejas piederumus.

3. Vai vecākiem jāpērk A4 formāta papīrs?

Saskaņā ar jauno regulējumu Izglītības likumā, kas stājās spēkā 07.08.2013., vecākiem ir jāpērk vienīgi individuālie mācību piederumi, tostarp kancelejas piederumi. Kancelejas piederumi ir klades, burtnīcas, pierakstu papīrs. Savukārt darba lapas un citi izdales materiāli ir jānodrošina skolai par pašvaldības līdzekļiem.

Tāpat papīra finansējums ir atkarīgs no mērķa, kādam papīru liek iegādāties - ja izglītības programmas satura apguvei (kopēšanai, darba lapu izgatavošanai), tad tas ir jānodrošina izglītības iestādei, bet, ja bērnam pierakstiem vai zīmēšanai brīvā laikā – tad vecākiem.

Nav pamata prasīt atnest uz skolu konkrētu daudzumu papīra, bet prasība, lai bērnam ir līdzīdas dažas baltas lapas, ir pamatota.

4. Vai vecāki ir tiesīgi nopirkt darba burtnīcas?

Vecāki kā privātpersonas drīkst darīt visu, ko likums neaizliedz. Likums neaizliedz vecākiem pēc savas gribas pirkt jebkādus mācību līdzekļus, t.sk. darba burtnīcas. Pieņemot lēmumu nopirkt darba burtnīcas, vienlaikus vecākiem ir jāatrisina jautājums, kā nodrošināt darba burtnīcas tiem skolēniem, kuru vecāki negrib vai nevar tās nopirkt, vai nav izteikuši viedokli šajā jautājumā. Piemēram, tie vecāki, kuri atbalsta darba burtnīcu iegādi, nopērk tās visai klasei. Skola nevar pieļaut tādu situāciju, ka daļai bērnu ir darba burtnīcas, bet daļai - nav. Skolotājs var lietot darba burtnīcas, ja tās ir visai klasei, vai nelietot un izmantot citus mācību līdzekļus, ja darba burtnīcu nav. Savukārt daļa vecāku, kuri grib pirkt darba burtnīcas, nevar uzlikt pienākumu tās iegādāties arī pārējiem.

5. Vai skolas (klases) padome ir tiesīga lemt par mācību līdzekļu iegādi?

Skolas (klases) padome ir tiesīga lemt par tādiem mācību līdzekļiem kā individuālie mācību piederumi. Individuālie mācību piederumi ir definēti Izglītības likuma 1.panta 12⁴ punkta „k” apakšpunktā: „individuālie mācību piederumi [izglītojamo personiskās lietošanas priekšmeti un materiāli, kuri tiek izmantoti kā mācību līdzekļi vai saistībā ar mācību iespēju nodrošināšanu: kancelejas piederumi, apģērbs un apavi, atsevišķu mācību priekšmetu (sports, mājturība un tehnoloģijas u.c.) obligātā satura apguvei nepieciešamais specifiskais apģērbs, apavi un higiēnas piederumi, materiāli, kurus izmantojot mācību procesā skolēns rada priekšmetu vai produktu savām vajadzībām]”. **Darba burtnīcas nav individuālie mācību piederumi, līdz ar to padome nav tiesīga lemt par darba burtnīcām. Padome nav tiesīga sašaurināt vecāku tiesības un pārliecināt valsts un pašvaldības pienākumu nodrošināt mācību līdzekļus uz privātpersonām.**

Padome, lemjot par to, kādus individuālos mācību piederumus nodrošina izglītojamo vecāki, var lemt, piemēram, ka svētku apģērbs ir balta blūze/krekls un tumši svārki/ bikses, ka sporta krekliņi ir konkrētā krāsā, ka sporta apavi sākumskolā ir ādas čībīņas, ka klades ir ar 48 lapām un zīmulis ar trim šķautnēm u.tml. Padome nav tiesīga uzlikt ar savu lēmumu vecākiem pienākumu pirkt to, kas jāpērk valstij un pašvaldībai.

Spēkā esošie normatīvie akti neaizliedz vecākiem brīvprātīgi iegādāties darba burtnīcas un arī kādus citus mācību līdzekļus dažādos mācību priekšmetos. Taču tā var būt tikai un vienīgi vecāku kā privātpersonu brīva izvēle, nevis ar padomes lēmumu uzlikts pienākums. Ja darba burtnīcas jāpērk tāpēc, ka padome tā nolēmusi, tā vairs nav vecāku brīva izvēle, bet gan saistošs lēmums. Šajā gadījumā vecāki pamatoti var teikt, ka skola liek pirkt darba burtnīcas.

Vecākiem ir pienākums pirkt individuālos mācību piederumus, bet vienlaikus vecākiem ir tiesības pirkt visu, ko vecāki vēlas un uzskata par vajadzīgu, taču neviens – ne skola, ne klases vai skolas padome nav tiesīgs likt viņiem to darīt.

6. Kam jāmaksā par skolēna dienasgrāmatu?

Saskaņā ar Ministru kabineta 2005.gada 18.oktobra noteikumu Nr.779 „Noteikumi par vispārējās izglītības iestāžu pedagoģiskā procesa organizēšanai nepieciešamo obligāto dokumentāciju” 3.13. apakšpunktu viens no pedagoģiskā procesa organizēšanai nepieciešamajiem dokumentiem vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības

iestādēs ir izglītojamā dienasgrāmata vai pašvērtējuma karte saziņai ar izglītojamo vecākiem. Par tās satura un formas atbilstību ētikas un estētikas normām ir atbildīga izglītības iestāde.

Nemot vērā, ka izglītojamā dienasgrāmata minēta līdzās tādiem dokumentiem kā izglītojamā personas lieta, klases žurnāls, liecība, izsniegto izglītības dokumentu reģistrācijas grāmata u.c., secināms, ka dienasgrāmatu kā pedagoģiskā procesa organizēšanai nepieciešamo obligāto dokumentu iegādājas skola.

7. Kam jānodrošina saimnieciskie izdevumi, tostarp higiēnas preces?

Izglītības likuma 60.panta pirmā daļa nosaka, ka izglītības iestāžu uzturēšanas un saimnieciskos izdevumus nodrošina izglītības iestāžu dibinātāji – tātad pašvaldība vai privātais dibinātājs.

Jautājumu par higiēnas līdzekļiem pirmsskolas izglītības iestādēs regulē Ministru kabineta 2002.gada 27.decembra noteikumi Nr.596 „Higiēnas prasības izglītības iestādēm, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmas”. Noteikumu 34. punkts nosaka: „Tualetē ir tualetes papīrs vai salvetes, kā arī roku mazgāšanas un nosusināšanas līdzekļi”. Savukārt jautājumu par citiem individuālās higiēnas līdzekļiem regulē minēto Ministru kabineta noteikumu 33.punkts: „Katram bērnam nodrošina divi ar individuālo marķējumu un pakaramo, bet bērniem, vecākiem par 3 gadiem, — arī individuālos mutes higiēnas piederumus (zobu suku un neplīstoša materiāla glāzi).” Tātad zobu pasta ir jāpērk vecākiem, tualetes papīrs, ziepes, divieļi – izglītības iestādei par dibinātāja līdzekļiem, bet zobu suka un neplīstoša materiāla glāze - atkarībā no bērna vecuma: ja bērns ir vecāks par 3 gadiem - izglītības iestādei par dibinātāja līdzekļiem, ja jaunāks – vecākiem.

Savukārt attiecībā uz skolām šo jautājumu regulē Ministru kabineta 2002.gada 27.decembra noteikumi Nr.610 „Higiēnas prasības vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēm”. Noteikumu 29.punkts nosaka: „Tualetē ir tualetes papīrs vai salvetes, ziepes un roku žāvēšanas vai susināšanas ierīce vai līdzeklis.”

Tas nozīmē, ka tualetes papīrs, ziepes un citi saimniecības līdzekļi ir jānodrošina izglītības iestādei no dibinātāja (pašvaldības, privātā dibinātāja) budžeta.

8. Kam jānodrošina dzeramais ūdens?

Attiecībā uz pirmsskolas izglītības iestādēm šo jautājumu regulē Ministru kabineta 2002.gada 27.decembra noteikumu Nr.596 „Higiēnas prasības izglītības iestādēm, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmas” 47.punkts: „Dzeramais ūdens atbilst dzeramā ūdens obligātajām nekaitīguma prasībām.”

Savukārt attiecībā uz skolām - Ministru kabineta 2002.gada 27.decembra noteikumu Nr.610 „Higiēnas prasības vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēm” 36.punkts: „Dzeramais ūdens iestādē atbilst dzeramā ūdens obligātajām nekaitīguma prasībām.”

Tātad dzeramais ūdens kā pirmsskolas izglītības iestādēs, tā skolās ir jānodrošina izglītības iestādei.

Ar dzeramo ūdeni nav jāsaprot rūpnieciski iepakota ūdens piegāde par pašvaldības līdzekļiem, ja izglītības iestādē ir pieejams obligātajām nekaitīguma prasībām atbilstošs krāns vai vārīts

dzeramais ūdens. Savukārt, ja izglītības iestādē ir pieejams obligātajām nekaitīguma prasībām atbilstošs krāna vai vārīts dzeramais ūdens, bet vecāki vēlas, lai bērniem būtu pieejams rūpnieciski iepakots dzeramais ūdens, vecāki to var iegādāties par saviem līdzekļiem.

9. Vai jāmaksā ziedojumi izglītības iestādei?

Saskaņā ar Izglītības likuma 59.panta ceturtās daļas 1.punktu izglītības iestādes ir tiesīgas saņemt papildu finanšu līdzekļus ziedojumu un dāvinājumu veidā. Tā paša likuma 60.panta septītā daļa nosaka, kādā veidā un kādiem mērķiem papildu līdzekļi izmantojami: ziedotie un dāvinātie finanšu līdzekļi ieskaitāmi izglītības iestādes attiecīgajā budžeta kontā un izmantojami izglītības iestādes attīstībai, mācību līdzekļu un iestādes aprīkojuma iegādei. Tātad līdzekļus remontam, mēbeļu, rotaļlietu vai cita aprīkojuma iegādei izglītības iestāde ir tiesīga piesaistīt ziedojumu un dāvinājumu veidā. Tas nozīmē, ka izglītības iestāde var aicināt vecākus ziedot vai dāvināt, bet nedrīkst ziedojumu vai dāvinājumu pieprasīt kā obligātu.

Ņemot vērā, ka ziedojumi un dāvinājumi ir mantisku vērtību piešķiršana otram aiz devības, to pieprasīšana nav pieļaujama. Izglītības iestāde var informēt vecākus par iespēju ziedot un dāvināt finanšu līdzekļus un aicināt vecākus to darīt, taču atsaukties vai neatsaukties aicinājumam ir katra vecāka brīva izvēle. Ja vecāks nevēlas ziedot līdzekļus izglītības iestādei, viņš neziedo, līdzīgi kā citos gadījumos, kad tiek saņemti publiski aicinājumi ziedot.

10. Vai jāpiedalās naudas vākšanā konkrētam mērķim (fondam) pēc vecāku iniciatīvas?

Kontinentālās Eiropas tiesību lokā visas tiesības tiek iedalītas publiskajās un privātajās tiesībās. Būtiskākā publisko un privāto tiesību dalījuma atšķirība ir tā, ka katrā no tām darbojas atšķirīgi tiesību principi. Privātajās tiesībās valda princips - „var darīt visu, kas nav aizliegts ar likumu”, bet publiskajās tiesībās - princips „var darīt visu, ko likums tieši atļauj”. Pašvaldības dibināta skola vai pirmsskolas izglītības iestāde ir publisko tiesību subjekts, bet vecāki – privāto. Tātad vecāki kā privāto tiesību subjekti drīkst darīt to, ko likums neaizliedz. Normatīvie akti neaizliedz privātpersonām pēc savas iniciatīvas vākt līdzekļus konkrētam mērķim – klases fondam, dāvanām, ekskursijai, saldumu paciņām u.tml. Te gan jāņem vērā divi aspekti: vecāku dalībai jābūt brīvprātīgai - daļa vecāku nav tiesīgi uzlikt citiem pienākumu piedalīties naudas vākšanā, kā arī bērnu nedrīkst sodīt par viņa vecāku darbību, bezdarbību vai paustajiem uzskatiem – labumi, kas iegūti privātās iniciatīvas rezultātā, jāsaņem visiem bērniem vienlīdzīgi.

Piemērs: Ja vecāki nolemj ik mēnesi iemaksāt konkrētu naudas summu klases fondā, labumi, kas iegādāti par šo naudu, jāsaņem visiem vienādi, arī tiem bērniem, kuru vecāki negribēja vai nevarēja atļauties samaksāt.

11. Kam jāmaksā par skolēnu ekskursiju?

Tieša regulējuma par ekskursiju finansēšanas kārtību, piemēram, kā tas ir par mācību līdzekļu finansēšanu, nav. Pilnveidojot tiesisko regulējumu attiecībā uz mācību līdzekļu finansēšanu, par ekskursijām tika daudz diskutēts, taču pamatoti tika secināts, ka ekskursija nav mācību līdzeklis, bet mācību metode, tāpēc regulējumā, kas attiecas uz mācību līdzekļiem, tās nav pieminētas.

Lai noskaidrotu, kam – vecākiem vai pašvaldībai – ir pienākums finansēt ekskursiju, vispirms ir jānoskaidro ekskursijas mērķis: mācību ekskursija vai izklaides ekskursija.

Saskaņā ar valsts standartu pamatizglītībā izglītojamam jāapgūst vairākas prasmes, ko iespējams apgūt, izmantojot tādu mācību metodi kā ekskursija, piemēram, jāprot raksturot dabas ainavu ģeogrāfisko izvietojumu Latvijā, jāspēj tās atpazīt dabā (ģeogrāfija); jāzina tuvākās apkārtnes aizsargājami dabas objekti (dabaszinības); dažādos informācijas avotos jāiegūst informācija par profesijām, kas saistītas ar ķīmiju, tai skaitā, apmeklējot ķīmiskās rūpnīcas, zinātniskās pētniecības laboratorijas (ķīmija); jāiegūst izpratne par profesijām, kurās nepieciešamas bioloģijas zināšanas, piedaloties mācību ekskursijās (piemēram, uz selekcijas staciju, botānisko dārzu, mikrobioloģijas institūtu, ārstniecības iestādi, zemnieku saimniecību vai fermu) vai tiekoties ar dažādu profesiju pārstāvjiem; standarts nosaka, ka izglītojamais ir iepazinis mākslas muzejus un izstāžu zāles, kultūrvēsturiskas vietas tuvākajā apkārtņē pilsētā un valstī (literatūra, vizuālā māksla) u.tml. Tātad valsts standarta pamatizglītībā īstenošanai ir jāizmanto tāda mācību metode kā mācību ekskursija un līdz ar to mācību ekskursija ir uzskatāma par izglītības procesa neatņemamu sastāvdaļu.

Vecāku pienākumi bērna izglītošanas nodrošināšanā ir izsmeļoši noteikti Izglītības likuma 58.pantā. Attiecībā uz finansiālu līdzdalību bērna izglītošanā vecāku (personu, kas realizē aizgādību) pienākums ir savu materiālo iespēju robežās nodrošināt sava bērna izglītošanai nepieciešamos šā likuma 1.panta 12.⁴ punkta "k" apakšpunktā minētos individuālos mācību piederumus (Izglītības likuma 58.panta trešā daļa). Tātad mācību ekskursiju finansēšana nav vecāku pienākums un izglītības iestādei nav tiesiska pamata likt mācību ekskursiju finansēt vecākiem.

Arī skolotājam saskaņā ar Izglītības likuma 52.panta 5.punktu ir tiesības saņemt un izmantot izglītības programmas īstenošanai nepieciešamo informatīvo un materiālo nodrošinājumu. Tātad, ja izglītības programma paredz mācību ekskursiju, skolotājam ir tiesības saņemt atbilstošu finansējumu, ko sedz izglītības iestādes dibinātājs (pašvaldība).

Vecāki ir tiesīgi pēc savas brīvas gribas līdzfinansēt mācību ekskursiju, bet tiem skolēniem, kuru vecāki nevar vai negrib sniegt finansiālu atbalstu, ir jānodrošina vienlīdzīgas iespējas dalībai mācību ekskursijā. Tāda prakse, ka tie skolēni, kuru vecāki nevar vai negrib samaksāt par mācību ekskursiju, paliek skolā un mācās nav pieļaujama, jo visiem bērniem ir jābūt vienlīdzīgām tiesībām un iespējām iegūt izglītību.

Saskaņā ar tiesībsarga rīcībā esošo informāciju dažas pašvaldības jau ir ieplānojušas budžetā līdzekļus mācību ekskursijām, citas strādā pie līdzekļu plānošanas šim mērķim, katrā ziņā mācību ekskursijām naudu prasīt vecākiem skola nedrīkst, jo arī attiecībā uz ekskursijām jāievēro princips, ka skola kā publisko tiesību subjekts drīkst darīt tikai to, ko likums tieši paredz. Savukārt vecāki kā privātpersonas drīkst darīt to, ko likums neaizliedz. Likums neaizliedz vecākiem rīkot un finansēt ekskursijas, bet neparedz skolai tiesības prasīt naudu par ekskursijām.

Ja ekskursiju mācību programma neparedz, bet tā tiek organizēta pēc vecāku iniciatīvas, piemēram, uz ūdens atrakciju parku, vecāki ir tiesīgi ekskursiju finansēt no saviem līdzekļiem. Šajā gadījumā ekskursiju vecāki finansē brīvprātīgi, bez skolas finansiāla atbalsta. Taču arī tādā gadījumā, ja tiek organizēta izklaides ekskursija, jārisina jautājums, kā nodrošināt to bērnu līdzdalību, kuri vēlas piedalīties, bet kuru vecāki nevar atļauties segt izmaksas, piemēram, sedzot dalības maksu no pārējo vecāku un skolas papildu finanšu līdzekļiem.

Ekskursiju jautājumā būtu jānošķir divas pieejas – izglītības iestāde pati organizē ekskursiju (pedagogs izstrādā maršrutu, pašvaldība organizē transportu, pedagogi stāsta, izstrādā uzdevumus u.tml.) vai izglītības iestāde pērk šo pakalpojumu no profesionāļiem. Ja vecāki

vēlas pirkt šo pakalpojumu izglītības iestādes vietā, problēmu nav, taču vecākiem ir tiesības prasīt no izglītības iestādes mācību ekskursijas bez maksas (pašvaldības finansētas).

II Jautājumi, kas neskar finansēšanu

1. Vai skolēnam ir noteikts dienu skaits jāstrādā skolas vides uzkopšanā un kādas ir sekas, ja to nedara?

Saskaņā ar Izglītības likuma 54.panta 9.punktu izglītojamā pienākums ir piedalīties izglītības iestādes vides uzkopšanā un sakārtošanā. Konkrēta kārtība, kādā šis pienākums ir pildāms, Izglītības likumā nav noteikta, tās noteikšana ir katras skolas kompetencē. Tātad regulējumam, ka katram bērnam, piemēram, 3 dienas mācību gada laikā ir jānostrādā skolas vides uzkopšanā un sakārtošanā, ir jābūt noteiktam skolas iekšējā normatīvajā aktā, piemēram, iekšējās kārtības noteikumos.

Ja izglītojamais nav piedalījies skolas vides uzkopšanā, administratīvo sodu nevar piemērot, jo to piemēro tikai par administratīvo pārkāpumu. Savukārt administratīvie pārkāpumi ir noteikti Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā. Tāds pārkāpums, kā nestrādāšana izglītības iestādes vides uzkopšanā un sakārtošanā, likumā nav paredzēts, līdz ar to nav iespējams saukt bērnu pie administratīvās atbildības un piemērot sodu. Bērnam var piemērot skolas iekšējās kārtības noteikumos paredzēto atbildību.

Kaut arī administratīvais sods nav piemērojams, vecāku un pedagogu pienākums ir veicināt bērna izpratni, ka izglītojamā pienākumi ir jāpilda.

2. Vai skolotājs drīkst izsaukt bērnu pie tāfeles vai atbildēšanai klases priekšā jābūt brīvprātīgai?

Izsaukšana pie tāfeles ir mācību metode, un likums šo jautājumu tiešā veidā neregulē. Būtiski ir, kāds ir šīs metodes izmantošanas mērķis, piemēram, attīstīt bērna prasmi publiski uzstāties, pārbaudīt zināšanas u.tml. Ja bērns nezina atbildes uz skolotāja jautājumiem, atrašanās klases priekšā var būt pazemojoša un radīt bērnam psiholoģisku disomfortu.

Saskaņā ar normatīvajiem aktiem visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses (Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta otrā daļa). Izglītībai ir jābūt centrētai uz bērnu (bērnam draudzīgai), ar mērķi attīstīt bērna spējas, pašcieņu un pašpārliecinātību. Izglītošanas metodēm ir jābūt piemērotām dažādiem bērniem un viņu dažādajām vajadzībām. Bērna, kurš nezina atbildes vai citādi nav gatavs publiski uzstāties, nostādīšana klases priekšā nav vērtējama kā bērna interesēm atbilstoša metode, tāpēc skolotājam, konstatējot, ka bērns nav sagatavojies vai citu iemeslu dēļ nejūtas komfortabli klases priekšā, būtu nekavējoties jāmaina nodoms likt bērnam publiski uzstāties, izvēloties citu metodi zināšanu pārbaudei, piemēram, likt atbildēt rakstveidā.

Ņemot vērā, ka mācību metodēm ir jābūt tādām, kas bērnam nāk par labu, nevar viennozīmīgi piekrist, ka saukšanai pie tāfeles jābalstās vienīgi uz brīvprātības principa. Iespējama arī tāda situācija, ka bērns, kurš ir pienācīgi sagatavojies stundai, ir pārāk kautrīgs, lai pats pieteiktos atbildēt, taču, izsaukts pie tāfeles, ir gandarīts, ka spēj nodemonstrēt savas zināšanas. Šādā

gadījumā izsaukšana palīdz bērnam attīstīt prasmi uzstāties, kļūt drošākam, pārliecinātākam par sevi.

Skolotājam kā profesionālim un vienlaikus bērnu tiesību aizsardzības subjektam ir jāspēj izvērtēt, vai katrā konkrētajā gadījumā bērna izsaukšana klases priekšā attīsta bērna spējas un pašapziņu vai, tieši otrādi, ir pazemojoša un pašcieņu aizskar.

3. Vai vecākiem ir tiesības braukt līdz ekskursijā un kāds ir pavadošo personu skaits?

Pavadošo personu dalība skolēnu ekskursijā ir saistīta ar bērnu drošību. Šo jautājumu regulē Ministru kabineta 2009.gada 24.novembra noteikumu Nr.1338 „Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos” 3.9.apakšpunkts - izglītības iestādes vadītājs nosaka atbildīgos pedagogus par drošību ekskursijās, pārgājienos un citos izglītības iestādes rīkotajos pasākumos un pedagogu skaitu, kam jāpiedalās attiecīgajā pasākumā. Tātad katras skolas direktora kompetencē ir noteikt, cik pedagogiem jāpiedalās konkrētajā ekskursijā vai citā pasākumā, lai ikviena bērna tiesības uz drošību tiktu ievērotas. Pavadošo pieaugušo skaitu atbilstoši bērnu skaitam saskaņā ar skolas iekšējo normatīvo aktu nosaka skolas direktors, un tādēļ šis skaits dažādās izglītības iestādēs ir atšķirīgs.

Vecāku tiesības bērna izglītošanas nodrošināšanā noteiktas Izglītības likuma 57.pantā, savukārt 58.pantā noteikti vecāku pienākumi. Izglītības likuma 57.pants nenosaka vecāku tiesības piedalīties ekskursijās, pārgājienos, sporta sacensībās un citos izglītības iestādes rīkotajos pasākumos. Izglītības likuma 58.panta pirmās daļas 4.punkts nosaka vecāku pienākumu informēt izglītības iestādes vadītāju par bērna veselības stāvokli un citiem apstākļiem, ja tiem var būt nozīme mācību procesā. Tātad vecākiem nav normatīvajos aktos noteiktu subjektīvu tiesību piedalīties skolas rīkotā ekskursijā.

4. Vai darba burtnīcas drīkst kopēt?

Vispārīgs kopēšanas aizliegums nepastāv. Autora darbu, tostarp darba burtnīcu, drīkst izmantot bez autora piekrišanas un atlīdzības izglītības mērķiem, obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, un tādā veidā, lai izmantošana nebūtu pretrunā ar autora darba normālas izmantošanas noteikumiem un nepamatoti neierobežotu autora likumīgās intereses. Nedrīkst kopēt visu darba burtnīcu, bet to drīkst izmantot vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības iestādēs nepastarpinātā mācību procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos, ievērojot Autortiesību likumā noteiktos ierobežojumus (Autortiesību likuma 18.panta otrā daļa, 19.panta pirmās daļas 2.punkts, 21.pants).

5. Vai skola var noteikt mācību līdzekļu lietošanas kārtību?

Saskaņā ar Izglītības likuma 55.panta 3.punktu izglītojamam ir tiesības **iekšējās kārtības noteikumos paredzētajā kārtībā** mācību procesā izmantot mācību grāmatas, citu mācību procesam nepieciešamo literatūru, mācību līdzekļus un elektroniskos mācību resursus, kā arī saņemt bibliotēkāros pakalpojumus. Tātad mācību līdzekļu izmantošanas kārtībai ir jābūt noteiktai skolas iekšējā normatīvajā aktā – iekšējās kārtības noteikumos.

Lai pārbaudītu, vai izglītības iestādes noteiktā mācību līdzekļu lietošanas kārtība neaizskar izglītojamā tiesības, un izvērtētu jebkura ierobežojuma (aizlieguma) tiesiskumu, tas jāpārbauda pēc trim kritērijiem:

- 1) Vai ierobežojums ir noteikts ar likumu? (Iekšējās kārtības noteikumiem, kas izdoti saskaņā ar Izglītības likuma 55.panta 3.punktu)
- 2) Vai tam ir leģitīms mērķis? (Aizsargāt citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību)
- 3) Vai tas ir samērīgs? (Labums ko iegūst sabiedrība, ir lielāks nekā konkrētā izglītojamā tiesību aizskārums)

Ierobežojums ir tiesisks, ja tas vienlaikus atbilst visiem trim kritērijiem.

5.1.Darba burtnīcā neatļauj rakstīt.

Pats fakts, ka darba burtnīcā neatļauj rakstīt, vēl neliecina par izglītojamā tiesību pārkāpšanu. Darba burtnīcu iespējams lietot gan mutiski pildot uzdevumus, gan izmantojot to kā grāmatu – t.i., uzdevuma nosacījumus izlasa darba burtnīcā, bet uzdevumu izpilda parastajā burtnīcā. Piemēram, tādā veidā iespējams lietot darba burtnīcu mācību priekšmetā „Sociālās zinības” 2.klasē.

Citādi ir, ja tiem bērniem, kuri lieto skolas pirktu burtnīcu, uzdevumi ir jāpārraksta, bet tie, kuriem ir savas, vecāku nopirkta, var rakstīt iekšā, tad gan ir secināms, ka skola nenodrošina vienlīdzīgas iespējas iegūt izglītību.

Ja darba burtnīcas izmanto, veicot tajās ierakstus, tad arī skolas pirktajās burtnīcās ir jāatļauj rakstīt iekšā. Šādu skaidrojumu ir sniegusi arī Izglītības un zinātnes ministrija,

pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/informacija-medijiem/10227.html>

5.2.Mācību grāmatas neatļauj nest uz mājām

Šajā gadījumā izglītojamā tiesību lietot mācību līdzekļus ierobežojums nav samērīgs, jo sabiedrība neiegūst nekādu labumu no tā, ka mācību grāmatas pēc mācību stundām atrodas skolā. Turpretī izglītojamā tiesības iegūt izglītību bez maksas tiek aizskartas, jo nav iespējas lietot mācību grāmatu mājās, gatavojot mājas darbus vai mācoties, un vecāki ir spiesti iegādāties otru eksemplāru.